

ДОБРИ ЕВРОПЕЙСКИ ПРАКТИКИ В ИНТЕГРИРАНОТО ОБРАЗОВАНИЕ НА УЧАЩИ СЪС СПЕЦИАЛНИ ОБРАЗОВАТЕЛНИ ПОТРЕБНОСТИ

Хрисула Недялкова

EUROPEAN GOOD PRACTICES IN INCLUSIVE EDUCATION OF STUDENTS WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

Hrissula Nedyalkova

ABSTRACT: *The study is dedicated to some good practices in the field of inclusive education for students with special educational needs. It aims to present and analyze the practices of inclusive education. The study is aimed at monitoring the process of inclusive education in mainstream and aims to analyze and propose best practices in this regard.*

Key words: *good practices, inclusive education, children and students with special need, European Agency for development in Special Needs Education.*

Настоящото изследване се позовава на мащабно проучване на Европейската агенция за развитие на образованието при специални нужди /European Agency for development in Special Needs Education/. След преглед на богата библиография от източници от много страни, позовавайки се на изследователски анализ на различни конкретни случаи на интегрираното образование на учащи в масови класове от 15 европейски страни, за нуждите на практиката, проучването предлага добри европейски практики в тази област, някои от които аналитично представяме тук.

Категорията „добри практики” не е нова в областта на педагогическите науки, но придоби популярност и приложение през последното десетилетие.

Изследователите на образователните практики от 50-60-те год. и до днес разглеждат различни тенденции в развитието и в промените на образователните модели и подходи, приобщени към „добрите” и с доказан успех практики, и определят за водеща тенденцията им към усъвършенстване и саморазвитие [по А. Гърбачева].

За „добрите практики” като научна категория се говори от 90-те години на XX век и всяко научно направление дефинира от своя гледна точка нейната същност, обхват, принципи и параметри за оценяване на принадлежащите ѝ измерения и компоненти.

А. Гърбачева отделя внимание на „добри практики” в обучението и в професионалната подготовка, анализирана през педагогическите възгледи за „иновациите в обучението” на Гижаро и Ремонди (Guijarro et Raimondi, 2000), за „седемте принципа на добрите практики в дистанционното обучение” на Артур Чикеринг и Зелда Геймсън (Arthur Chikering et Zelda Gamson, 1991) и на концепцията за „добрите практики” в училищната интеграция на децата със специални потребности на Гилен Мажерот (Ghislain Magerotte, 2008).

За Гижаро и Ремонди (Guijarro et Raimondi, 2000) добрите образователни практики се определят от приложението на иновационни подходи в обучението, от неговата модернизация; от бързината на разпространение и популярността на успешните иновации. За Милева и Цанова - от създаването на веб-базираното обучение, което дава възможност за достъп на всеки до всеки публикуван успешен опит и не на последно място по значение от създадените условия за обмен и постоянна комуникация между всички участващи лица в действащите образователни практики[2].

Осигуряването на обучение за определени групи учащи се, които имат специални характеристики, например - специални образователни потребности - занимава законодателните институции в ЕС. В резултат

от това е издаването на съответни декларации, решения и директиви, които касаят общественото образование на учаци с увреждания и без увреждания.

У нас утвърждаването на интегрираното образование на деца със специални образователни потребности като практически реализирано тяхно право на образование през последните седем години сред приемането на Националния план на МОН през 2004 г. постави началото на българската педагогическа теория и практика в тази област.

Интеграцията в училище е динамично развиващо се понятие в областта на образованието.

Преобладаващата тенденция на специалното образование доскоро, сега е изместена от идеите за интеграция в училище на ученици с увреждания, представени в различни форми и концепции и отразени в световни документи с особена значимост, като Стандартните правила на ООН за равни възможности за хората с увреждания, както и съответните резолюции, решения и директиви на европейско ниво[3].

Европейската политика на интегрирано образование е в тясна връзка с развитието на международната политика в областта на образованието. По-специално, интегрираното образование доби силна подкрепа след Декларацията от Саламанка, подписана от представители на 92 правителства и 25 международни организации, през юни 1994 година. Съгласно декларацията, общообразователните училища, които са ориентирани към интеграция, предоставят ефективно образование на по-голямата част от учениците, подобряват ефективността и в крайна сметка - рентабилността на цялата образователна система [Sebba, Ainscow, 1996.].

Непрекъснато развиващите се възгледи и съответното отношение на обществото, според което в една демократична държава трябва равностойно да участват хората с увреждания (специални нужди) на всички нива на обществения живот, доведе всички страни от ЕС категорично да приемат това равенство и да предложат нови роли и цели за училището [3, цит. Zoniou-Sideris, 1998]. По този начин, европейските страни се движат стабилно и безвъзвратно към премахването на специалните училища, или поне към драстичното им ограничаване, а

отговорността за предоставяне на образование на хората с увреждания се пренася върху масовото училище за осъществяване на педагогически дейности с много разнообразни, по отношение на способности и потребности, ресурси.

Конкретно, от 70-те години интеграцията се превърна в една от ключовите теми на образователното планиране в повечето европейски страни, в резултат на която е премахването на сегрегиращото специално образование в Италия, разработването на програми за пълното интегриране на деца с увреждания в масовите училища във Великобритания и във внимателното прилагане на интегрираща политика в страни като Германия, Белгия и Холандия. [1].

След 2000 г. социалната политика на ЕС относно училищната, професионалната и социалната политика следва всичко прогресивно, извършено през последното петдесетилетие.

Това означава, че проблемите, макар и идентифицирани и намаляващи, все още съществуват в такава степен, че има нужда от повтаряне не само на по-новите подходи, но и на всички предложени мерки.

Две иновативни характеристики на политиката на ЕС са: едновременно отчитане на проблемите на хората с увреждания във всяко общо решение или директива за заетостта, образованието, обучението, здравеопазването и т.н. , както и добавянето на интегрирането на хората с увреждания към други характеристики, които могат да доведат до дискриминация, едновременно с подчертането на необходимостта от разумното и внимателното им интегриране [по Е. Кацандри, 2005].

Ефективни практики

Изследването визира пет фактора, осигуряващи ефективност при интегрираното образование. Както изследването на теоретичните източници, така и прегледът на добри европейски практики, доказват значението на тези фактори. Като цяло, констатациите при теоретичните анализи и становищата на експерти показват, че учаци със и без увреждания, а също така и преподавателите, се възползват от следните практики:

Съвместно обучение

Учителите се нуждаят от подкрепа и сътрудничество с колеги в училището и със специалисти извън училище.

Кооперативно учене

Взаимното и съвместно учене е ефективно за подобряване на когнитивното и социално-емоционалното ниво на учениците. Кооперативното учене е ефективно за учащите се, когато училищната среда е гъвкава и насърчава груповото сътрудничество.

Сътрудничество за решаване на проблеми

Системното справяне с нежелани поведенчески актове в класната стая намалява честотата и интензивността на нарушенията, особено в случаите, когато учителите се нуждаят от подкрепа при обучението на ученици със социално-емоционални проблеми. Особено ефективно е спазването на правила в клас и определянето на границите, съгласувани с всички ученици /с едновременното осигуряване на подходящи стимули за всички ученици/.

Разнородни групи

Разнородните групи, както и диференцираният образователен подход, са необходими и ефективни, когато способностите на учениците в класа варират. Образователните цели, алтернативните начини на учене, гъвкави дидактични техники и разнообразни начини на хомогенно групиране на учениците, подпомагат интегрираното образование.

Ефективното преподаване

Всичко споменато по-горе може да бъде приложено чрез ефективен образователен подход, където обучението е базирано на точната диагноза и оценка, на високи очаквания, на бързото справяне с проблемите и на обратната връзка. Всички ученици, и тези със СОП, показват напредък, когато е осигурено системно ръководство, диагностициране, планиране и оценка на работата. Подробният учебния план трябва да бъде адаптиран съобразно индивидуалните образователни нужди на учениците и съобразен с Индивидуалната образователна

програма, трябва да предоставя допълнителна индивидуална подкрепа и да бъде съобразен с общия учебен план.

Преподавателите също се нуждаят от сътрудничество и може би от практическа и гъвкава подкрепа от различни партньори. Това е един ефективен начин на работа за развитие на академичните и социалните умения на учащите със специални потребности. Очевидно е, обаче, че тази допълнителна помощ и подкрепа трябва да бъде гъвкава, добре координирана и планирана.

Добри практики на съвместно обучение

Опитът на *Норвегия* показва, че групите от педагози, които координират работата в един клас са много важни. Работата с един клас е строго координирана. Учителите поемат една подгрупа от класа, така че учениците да не зависят от много възрастни. Екипът от учители покрива всички учебни дисциплини на подгрупата. Тази мярка е създадена и има за цел да създаде една сигурна рамка около учениците. Ресурсните учители също се включват в тези групи и не представляват отделен образователен екип.

Две и половина години след старта на модела един от учителите описва ежедневието така: "Ние трябва да мислим много съзнателно за това, което правим. Обучението се реализира в определена рамка. Учителите трябва да знаят каква е позицията на всеки ученик в класната стая. Обучението се контролира от учител, има няколко свободни дейности по време на учебния процес. Винаги на разположение трябва да има един възрастен. Ако групата е разделена на две подгрупи, един възрастен трябва да е налице и в двете групи "[7].

Швейцария

Ресурсният учител подготвя дидактичните материали, които могат да бъдат използвани от учителя на класа, ако е необходимо. Освен това, провеждат се дискусии / срещи с родители, директора на училището, класния ръководител и ресурсния учител/. Добрите междуличностни взаимоотношения между всички е предпоставка за успеха на програмата на интегрираното образование.

Добри практики на кооперативно учене Фламандска Белгия

Ресурсният учител помага на всички учители в дадено училище да се справят с учениците със социално - емоционални и общи поведенчески проблеми. Разделянето на осем подгрупи дава възможност на децата да работят в малки групи и да си помагат един на друг. По време на дейностите всички деца работят заедно и се научават да се съобразяват един с друг. Децата без специални нужди се научават да бъдат по-търпеливи с интегриращите се деца, от една страна, а от друга - са добър модел за подражание за детето със специални потребности.

Добри практики на съвместно решаване на проблеми

Обединеното Кралство

Сядането на децата в кръг се прилага в частни училища на Обединеното Кралство и включва редовни почивки в програмата, през които групите от преподаватели имат възможността да изразяват и да споделят своите опит, проблеми, силните и слабите страни, да обсъдят и намерят решения на проблемите, които касаят групата. Използва се за стимулиране на взаимодействието и съпричастността в рамките на групата и за намаляване на конфликтите / насърчавайки децата да уважават своите връстници/. Акцентира се на строгото спазване на правила, които се формират в групата /напр. никакво действие на съученик не може да е обект на присмех; всеки, спазва реда на участието си и др./.

Добри практики на ефективно преподаване

Германия

Във всички провинции е задължителна Индивидуалната образователна програма, която се използва за индивидуална подкрепа на всяко дете със специални нужди. Тя предоставя информация за диагнозата, за образованието му, , отделните специални нужди, за подходящите условия за предоставяне на възможно сътрудничество, както и за специализирания персонал.

Обединено кралство

Обучението на всички ученици, в т.ч. и тези, е "висок риск" /*Designation Special Provision*/ се определя от една Национална

Аналитична програма: Всички ученици следват обща учебна програма. Дългосрочно, средносрочно и краткосрочно планиране се извършва ежегодно от група учители от масовите и от специалните класове с координатор отговорен за всеки учебен предмет от подробната учебна програма: те работят заедно /Тъй като английските начални училища трябва да имат един координатор по учебните предмети, важни са двойки от учители, които работят заедно/. След това работата варира в зависимост от нуждите на отделните лица и групи ученици. Например, учениците със СОП могат да вземат само една тема от раздела, който се преподава.

Начинът, по който училището променя учебния план, т.е. различните нужди на учениците да се включват в една аналитична програма, всъщност е начинът, който се предлага в учебните помагала за учителите от Специалистите на учебните програми /това е правителствена институция за Националната Аналитична Програма и за комисиите за оценяване/. Например, може да има общи цели, осъществени с различни дейности; дейностите за ученици със сериозни затруднения в ученето да са по-лесни, отколкото тези за другите ученици. Работата се обсъжда ежеседмично и се преценяват възможностите за включване на отделни лица или групи. Обикновено учениците са запознати с дейностите в клас, когато се преместват от друг клас.

Добри практики на разнородно групиране

Швеция

Групирането на учениците е особено важно за един ученик със сериозни трудности при ученето – харесва му когато учителят чете на групата, обожават рисуването, щастлив е и често става по-деен в групата. Узрява социално, емоционално, поведенчески и учебните му успехи растат.

Обобщеният преглед на тези добри практики, насочва към следните основните изводи:

- Проблемите на общуването и социално-емоционалните проблеми предизвикват най-големи трудности при интегрираното обучение на деца/ученици със СОП.

- Справянето с многообразието в класната стая е един от най-големите проблеми в клас.

- От изучаването на отделни случаи и от експертни дискусии се установява за, че това, което е добро за децата със специални нужди, е добро за всички ученици.

- Учениците с поведенчески и социално-емоционални проблеми срещат по-голяма трудност при пълното им включване в масовата учебна среда.

- Накрая, може да се каже, че интегрирането и включването на детето/ученика в класната стая може да служи и за повишаване на учебната успеваемост в класната стая чрез подходи като: съвместно обучение, кооперативно учене, сътрудничество за решаване на проблеми или хетерогенно групиране и ефективно обучение.

потребности, съдържание и философия на включването, На лицата със специални нужди /М. Каила, Н.Подемикос, Г. Филипу/ т.ІІ, V издание, стр.720, Атина, / в превод от гръцки /, 1997.

2. Гърбачева, А., *Добрите практики в дистанционното обучение на ресурсни учители*, e-psychoeducation.eu.

3. Кацандри, Е. *Съвременни тенденции на европейската образователна политика за специално образование* / в превод от гръцки /, 2005.

4. Ainscow, M. (1997), *Towards inclusive schooling*, *British Journal of Special Education*, 24(1)

5. Barrow, R. (2000), *Include me out: a response to John Wils*, *European Journal of Special Needs Education*, 15(3), 302.

6. Sebba, J., Ainscow, M. (1996), *International Developments in Inclusive schooling: mapping the issues*, *Cambridge Journal of Education*, 26(1), 7.

7. [www . european - agency . org / I E C P](http://www.european-agency.org/IECP) / I E C Pintro .«Inclusive Education and Classroom Practices», ISBN: 87-91350-16-6, 2003.

ЛИТЕРАТУРА

1. Бардис, П., *Включването на децата със специални образователни*

Доц. д-р Хрисула Недялкова,
Университет „Проф. д-р Асен Златаров” Бургас